

Mihai OLARIU
Cătălin MARIN

DREPT PROCESUAL PENAL

Partea generală

**MIHAI OLARIU
CĂTĂLIN MARIN**

DREPT PROCESUAL PENAL
Partea generală

Universul Juridic
București
-2015-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2015, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA
UNUIA DINTRE AUTORI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI,
APLICATE PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

OLARIU, MIHAI

Drept procesual penal : partea generală / Mihai Olariu, Cătălin Marin. -

București : Universul Juridic, 2015

Bibliogr.

ISBN 978-606-673-544-5

I. Marin, Cătălin

343

REDACTIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

Prefață

Intrarea în vigoare a Noului Cod de procedură penală la data de 1 februarie 2014 a marcat momentul unei reforme procedurale de amploare în sistemul de drept român în acord cu standardele europene în materia protecției drepturilor omului, dar și cu ultimele evoluții normative în materia procedurilor penale în statele membre ale Uniunii Europene.

Practica judiciară din ultimul an a făcut față cu succes provocărilor noilor instituții procedurale și restructurării logicii procesului penal. Nu același lucru am putea spune că s-a întâmplat și în materia doctrinei de drept procesual penal, unde, spre deosebire de doctrina dedicată dreptului penal substanțial, numărul de lucrări de referință a fost extrem de redus.

Prezenta apariție editorială vine astfel să completeze peisajul editorial în materia procedurii penale și se dovedește a fi nu doar un curs universitar, ci și un veritabil ghid pentru practicieni în interpretarea și aplicarea dispozițiilor noului Cod de procedură penală.

Elaborată de un cadru universitar cu o vastă experiență lucrarea păstrează și valențe practice (autorii fiind deopotrivă și avocați) absolut necesare în procesul de înțelegere a noii logici a procesului penal.

Din această perspectivă, lucrarea *Drept procesual penal. Partea Generală* constituie un manual util atât studenților pentru a dobândi cunoștințele necesare promovării examenelor de licență și de admitere, cât și practicienilor confrunțați zi de zi cu probleme de drept în procesul penal.

Judecător dr. Mihail Udrioiu

Capitolul I

Notiunea și sistemul procesului penal și ale dreptului procesual penal

Secțiunea I

Procesul penal – mijloc de înlăptuire a justiției penale

1. Notiunea de proces penal

Împotriva persoanelor care comit infracțiuni, organele specializate ale statului intervin pentru a-i penaliza, îndrepta și reda societății.

Între momentul săvârșirii infracțiunii și cel al aplicării unei sancțiuni penale cu privire la autorul ei este plasat procesul penal ca activitate organizată în scopul luării soluției corespunzătoare informațiilor concrete ale fiecărei cauze penale¹.

Activitatea complexă în cuprinsul căreia intră descoperirea infracțiunilor, identificarea și prinderea infractorilor, strângerea și administrarea de probe și tragerea la răspundere penală se derulează de către organele judiciare ale statului. De asemenea, la realizarea justiției penale participă și persoanele care au o suită de drepturi și obligații ce rezultă din comiterea infracțiunii (părțile, respectiv subiecții procesuali principali), precum și alți subiecți procesuali care, în conformitate cu dispozițiile legale, au drepturi, obligații sau atribuții în cadrul procedurilor judiciare penale.

Totodată, un rol deosebit în cadrul procesul penal este deținut de către avocat, noul Cod de procedură penală cuprinzând, spre deosebire de Codul de procedură penală adoptat în 1968, o reglementare amănunțită a atribuțiilor acestuia în cursul procesului penal².

Potrivit art. 29 din noua reglementare procesual penală, participanții în procesul penal sunt: organele judiciare, avocatul, părțile, subiecții procesuali principali, precum și alți subiecți procesuali.

Față de aspectele arătate mai sus, **procesul penal** este definit ca fiind **activitatea reglementată de lege, desfășurată de organele judiciare, cu participarea avocatului, a părților și a subiecților procesuali, în vederea constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală**³.

Noul Cod de procedură penală nu a mai consacrat în mod expres scopul procesului penal, însă, definiția arătată mai sus rămâne valabilă, nepierzând din vedere că legiuitorul subliniază în art. 1 alin. (2) din noua reglementare procesual penală că *normele de*

¹ I. Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 19.

² Noul Cod de procedură penală reglementează avocatul ca instituție distinctă în cadrul procesului penal (art. 88-96 din noua reglementare procesual penală).

³ I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pp. 11 și 12.

procedură penală urmăresc asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.

Astfel, procedura penală are ca obiectiv asigurarea unui echilibru între două categorii de interese care sunt puse în joc în cursul procesului penal, respectiv: *interesul public al justiției*, care trebuie urmărit permanent și de la care nu se poate renunța sub nicio formă și *interesele private* ale persoanelor care sunt implicate într-un proces penal (ale părților și ale subiecților procesuali).

În conformitate cu prevederile Codului de procedură penală anterior, *scopul imediat* al procesului penal a fost reglementat în art. 1 alin. (1). Potrivit acestui text de lege, *procesul penal are ca scop constatarea la timp și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală*. De asemenea, *scopul mediat* al procesului penal, a fost reglementat în art. 1 alin. (2) din Codul de procedură penală adoptat în 1968, potrivit căruia *procesul penal trebuie să contribuie la apărarea ordinii de drept, la apărarea persoanei, a drepturilor și libertăților acesteia, la prevenirea infracțiunilor, precum și la educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor*¹.

Clasificarea scopului procesului penal a fost realizată în literatura de specialitate², legiuitorul neutilizând în Codul de procedură penală anterior noțiunile de „scop imediat” și „scop mediat”.

Constituie componente ale scopului procesului penal³:

a) constatarea la timp și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni;

Astfel, noua reglementare procesual penală dă efect principiului operativității, precum și a respectării dreptului la un proces echitabil, într-un termen rezonabil.

b) respectarea principiului aflării adevărului cu asigurarea garanțiilor procesuale ce vizează dreptul la apărarea și egalitatea armelor.

Cu titlu de principiu, în art. 1 alin. (2) din noul Cod de procedură penală, care vizează scopul normelor de procedură penală, sunt enumerate valorile sociale protegute în procesul penal: *garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.*

De asemenea, în doctrina procesual penală⁴ anterioară intrării în vigoare noului Cod de procedură penală, au fost exprimate și alte definiții ale acestui *fenomen de viață juridică*⁵. În acest sens, s-a arătat că, scopul procesului penal trebuie completat, prin

¹ M. Olariu, C. Marin, *Drept procesual penal. Teste grilă pentru admiterea în magistratură și avocatură*, Ed. Pro Universitaria, București, 2014, p. 76.

² I. Neagu, *op. cit.*, p. 25.

³ M. Udrioiu, *op. cit.*, p. 3.

⁴ N. Volonciu, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 7; N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, Ed. Paideia, București, 1999, vol. II, p. 13.

⁵ V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C. Bulai, N. Iliescu, R. Stănoiu, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1975, vol. I, p. 10.

raportare la prevederile art. 1 alin. (2) din reglementarea anterioară, cu următoarele imperative: apărarea ordinii publice, a proprietății, întărirea legalității, prevenirea infracțiunilor, precum și educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor și a regulilor de conviețuire socială¹.

Alți autori², în definiția pe care au dat-o procesului penal, au subliniat că acesta se înfățișează ca o suită de acte diverse, efectuate de autoritățile publice în vederea soluționării problemelor ce privesc consecințele ce se nasc din comiterea unei infracțiuni.

Denumirea de proces provine din cuvântul latin *processus* care semnifică evoluție, progres, înaintare³. Activitățile care compun procesul penal se derulează într-un mod coordonat și progresiv, în conformitate cu prevederile legale. În acest sens, în literatura de specialitate⁴ s-a considerat procedura penală ca fiind *modul cum de la infracțiune se ajunge la pedeapsă, arătând autoritățile competente de a judeca, precum și modul lor și al justițiabililor de a proceda*.

Procesul penal constituie o activitate reglementată de lege; potrivit principiului fundamental al legalității procesului penal, organizarea și competența organelor judiciare, maniera de derulare a activităților procesuale, conținutul actelor procesuale sau procedurale⁵, drepturile și obligațiile subiecților procesuali implicați sunt prevăzute de lege. Înscrisura între coordonatele riguroase ale legii s-a materializat, în timp, în adagiul *nullum iudicium sine lege*.

Între activitățile procesuale și normele juridice care le reglementează există o legătură indisolubilă⁶; principiul legalității are, în materie procesual penală, aceeași implicație și rezonanță ca în dreptul penal sau ca în oricare altă ramură de drept.

La derularea procesului penal participă organele judiciare, avocatul, părțile și subiecții procesuali. Organele judiciare, ca reprezentante ale statului, acționează, prin prepușii lor, ca subiecți oficiali în anumite faze ale procesului penal⁷.

În cursul fazei de urmărire penală își desfășoară activitatea *organele de cercetare penală, procurorul*⁸ și *judecătorul de drepturi și libertăți*⁹.

¹ Gr. Theodoru, L. Moldovan, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1979, p. 20.

² J. Pradel, *Droit pénal. Procédure pénale*, tome 2, Editions Cujas, Paris, 1980, p. 4.

³ Chiar dacă este de origine latină, cuvântul nu a fost utilizat în dreptul roman în accepțiunea sa juridică actuală, pentru judecată fiind folosit termenul de "iudicium"; cuvântul a pătruns în vocabularul juridic și a devenit tradițional prin intermediul glosatorilor din Evul Mediu (aproximativ în secolul al XII-lea).

⁴ I. Tanoviceanu, *Curs de procedură penală română*, „Atelierele grafice SOCEC & Co., Săciada, Societate Anonimă”, București, 1913, p. 2.

⁵ În anumite cazuri, legea procesual penală prevede chiar orele între care se poate efectua un act procedural [de pildă, percheziția domiciliară nu poate fi începută înainte de ora 6.00 sau după ora 20.00, potrivit art. 159 alin. (3) din noul Cod de procedură penală].

⁶ N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Paideia, București, 1996, p. 14.

⁷ V. Rămureanu, *Competența penală a organelor judiciare*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, pp. 30 și 31.

⁸ Procurorul deține rolul de organ de supraveghere a întregii faze de urmărire penală; astfel, potrivit art. 56 alin. (1) din actuala reglementare procesual penală, procurorul conduce și controlează nemijlocit activitatea organelor de cercetare penală.

⁹ În lumina art. 53 din noul Cod de procedură penală, judecătorul de drepturi și libertăți este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, soluționează, în cursul urmăririi penale, cererile, propunerile, plângerile, contestațiile sau orice alte sesizări privind: a) măsurile preventive; b) măsurile asigurătorii; c) măsurile de siguranță cu caracter provizoriu; d) actele procurorului, în cazurile expres prevăzute de lege; e) încuviințarea perchezițiilor, a folosirii metodelor și tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare ori a altor procedee probatorii potrivit legii; f) procedura audierii anticipate; g) alte situații expres prevăzute de lege.

În faza judecății își desfășoară activitatea *judecătorul de cameră preliminară*¹, *procurorul* și *instanțele de judecată*, acestea din urmă având un rol dominant întrucât, la finalul acestei faze procesuale, pronunță soluția cu privire la cauza penală dedusă judecății. Procurorul, spre deosebire de reglementarea procesual penală anterioară², participă la judecarea tuturor cauzelor penale, potrivit art. 363 din noul Cod de procedură penală.

De asemenea, la desfășurarea procesului penal participă avocatul, părțile și subiecții procesuali.

Avocatul asistă sau reprezintă, conform art. 31 din noua reglementare procesual penală, părțile ori subiecții procesuali în condițiile legii.

Potrivit art. 32 alin. (1) din noul Cod de procedură penală, **părțile** sunt subiecții procesuali care exercită sau împotriva cărora se exercită o acțiune judiciară. Sunt părți în procesul penal: *inculpatul*, *partea civilă* și *partea responsabilă civilmente*.

Alături de organele judiciare, părți și avocat, la procesul penal participă și **subiecții procesuali principali** (suspectul și persoana vătămată) și **alți subiecți procesuali** (martorul, interpretul, expertul, agentul procedural, organele speciale de constatare, precum și orice alte persoane sau organe prevăzute de lege având anumite drepturi, obligații sau atribuții în procedurile judiciare penale, potrivit art. 34 din noua reglementare procesual penală).

Activitatea subiecților oficiali și particulari are în vedere constatarea la timp și în mod complet³ a faptelor ce constituie infracțiuni, ceea ce prefigurează un principiu fundamental ce stă la baza procesului penal în România, respectiv operativitatea⁴.

2. Fazele procesului penal român

2.1. Noțiunea de „fază procesuală”

Fazele procesului penal constituie diviziuni ale acestuia, care înglobează un complex de activități, desfășurate în mod succesiv, progresiv și coordonat, având un obiect propriu și urmând să se finalizeze cu soluții proprii⁵.

Noțiunea de *fază procesuală* nu se confundă cu cea de *stadiu procesual*. În acest sens, stadiile procesuale reprezintă trepte diferite de desfășurare a procesului penal, în cadrul etapelor distincte pe care acesta le parcurge.

¹ Potrivit art. 54 din actuala reglementare, judecătorul de cameră preliminară este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia: a) verifică legalitatea trimiterii în judecată dispuse de procuror; b) verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală; c) soluționează plângerile împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimite în judecată; d) soluționează alte situații expres prevăzute de lege.

² Potrivit art. 315 din Codul de procedură penală adoptat în 1968, procurorul participa în mod obligatoriu la ședințele de judecată ale judecătorilor în cinci categorii de cauze penale.

³ În acest sens, noul Cod de procedură penală cuprinde numeroase dispoziții care evidențiază necesitatea caracterului complet al activității procesuale. Astfel, art. 323 din actuala reglementare procesual penală instituie obligația procurorului de a constata caracterul complet al fazei de urmărire penală; de asemenea, art. 346 din actuala reglementare prevede posibilitatea restituirii dosarului procurorului de către judecătorul de cameră preliminară; tot astfel, art. 395 alin. (1) din noul Cod de procedură penală prevede posibilitatea reluării cercetării judecătorești sau a dezbaterilor în vederea lămuririi anumitor împrejurări ale cauzei penale.

⁴ I. Neagu, M. Damaschin, *op. cit.*, p. 17.

⁵ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 21.

După cum, pe bună dreptate s-a arătat în literatura juridică, stadiile procesuale reprezintă subîmpărțiri ale etapelor de derulare a procesului penal care au o funcție proprie, alcătuind, în cadrul activităților principale, un mănunchi unitar de activități (de exemplu, în judecata în căile de atac, etapă a fazei de judecată, pot fi utilizate succesiv mai multe căi de atac – apelul, recursul în casație, contestația în anulare, revizuirea – fiecare dintre acestea reprezentând un stadiu procesual)¹.

Compartimentarea procesului penal în anumite faze procesuale se regăsește în cadrul legislațiilor moderne, istoria procesului penal consemnând, însă, și construcții procesuale în care nu este prezentă o astfel de structură².

În acest sens, sistemul acuzatorial era caracterizat prin libertatea producerii (în sensul de administrare) probelor, oralitatea și publicitatea judecății. Inițiativa procesului revenea acuzatorului (acesta fiind victima infracțiunii sau oricare altă persoană), căruia îi revenea obligația de a aduce probele, învinuitul având dreptul la contraprobe. Probele și contraprobele erau discutate oral într-o procedură publică, instanța de judecată având un rol pasiv, limitându-se la soluționarea cauzei penale pe baza probelor prezentate. Acest sistem a funcționat, în mai multe variante, în antichitate, precum și în prima parte a Evului Mediu³.

Sistemul inchiuzitorial se caracteriza prin trăsături opuse sistemului acuzatorial. Astfel, acuzarea, apărarea și judecata nu mai constituiau activități distincte, procesul penal fiind declanșat din oficiu de către organul căruia îi incumba obligația de a aduna probele și de a judeca pricina. Tot astfel, procedura era scrisă și secretă, singura parte în procesul penal fiind învinuitul, iar probațiunea prezenta un caracter formal. Rezolvarea cauzelor se efectua, de regulă, în lipsa dezbaterilor. Acest sistem, folosit în forme rudimentare încă din timpul antichității, apare în forma sa tipică odată cu întărirea puterii centrale în Evul Mediu și cu organizarea justiției canonice inchiuzitoriale⁴.

De asemenea, sistemul mixt (eclectic) folosea aspectele considerate a fi utile din cadrul celorlaltor două sisteme prezentate, caracterizându-se prin existența unei faze preliminare a procesului penal, reglementată potrivit sistemului inchiuzitorial⁵ și a unei faze a judecății în cadrul căreia se aplicau regulile din sistemul acuzatorial (oralitate, contradictorialitate). Însă, în sistemul mixt nu se aplică în mod strict regulile celorlaltor două sisteme, existând numeroase abateri de la acestea, fiecare legislație procesuală penală modernă instituind reglementări cu particularități proprii.

Potrivit dispozițiilor Codului de procedură penală adoptat în 1968, în structura tipică a procesului penal erau distinse trei faze: *urmărirea penală*, *judecata* și *punerea în executare a hotărârilor penale rămase definitive*. Fiecare dintre aceste faze procesuale era delimitată prin anumite acte procesuale, după cum, în cadrul fiecăreia își exercitau atribuțiile anumite categorii de organe judiciare.

¹ G. Antoniu, N. Volonciu, N. Zaharia, *Dicționar de procedură penală*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1988, p. 255.

² Gh. Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007, pp. 135-149.

³ I. Neagu, *op. cit.*, p. 26.

⁴ A. L. Lorincz, *Drept procesual penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 12.

⁵ Procedură din oficiu, secretă și scrisă.

2.2. Noul model de proces penal

Noul Cod de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 135/2010 (publicată în Monitorul Oficial nr. 486 din 15 iulie 2010), a vizat crearea unui cadru legislativ clar, previzibil și accesibil tuturor participanților în procesul penal.

Legiuitorul a așezat procesul penal pe noi principii care, alături de principiile clasice, își aduc contribuția la o mai bună înfăptuire a justiției penale, cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului.

După cum s-a arătat încă din tezele prealabile ale noului Cod de procedură penală, obiectivele noii reglementări procesuale sunt:

a) crearea unui cadru legislativ în care procesul penal să se caracterizeze prin rapiditate și eficiență, și să fie, prin urmare, mai puțin costisitor;

b) protejuria în mod unitar a drepturilor omului și a libertăților garantate de Constituție, precum și de actele normative internaționale;

c) armonizarea soluțiilor derivate din Codul de procedură penală cu reglementările din legile speciale cu dispoziții procesuale;

d) armonizarea conceptuală cu prevederile noului Cod penal, acordându-se cuvenita atenție noii definiții a faptei care constituie infracțiune;

e) reglementarea corespunzătoare a obligațiilor internaționale asumate de România vizând actele normative din materia dreptului procesual penal;

f) determinarea unui echilibru adecvat între cerințele pentru o procedură penală eficientă, protejuria drepturilor procedurale de natură elementară, precum și a drepturilor fundamentale ale omului pentru participanții la procesul penal și respectarea omogenă a principiilor care vizează derularea echitabilă a procesului penal.

În acest fel, noua codificare a urmărit, pe de o parte, garantarea eficienței procesului penal și definirea limitelor puterilor coercitive ale statului și, pe de altă parte, garantarea drepturilor tuturor participanților la procesul penal, astfel încât să se respecte Constituția, tratatele constitutive ale Uniunii Europene, celelalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesuală și pactele și tratatele referitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte¹.

Între noțiunea de proces penal și cea de procedură penală nu există echivalență, aceasta din urmă constituind activitatea procesuală, reglementată de lege, desfășurată cu prilejul efectuării verificărilor prealabile (potrivit art. 294¹ din noul Cod de procedură penală), în cursul procesului penal și a executării hotărârilor penale definitive. Procedura penală constituie o noțiune mai largă decât noțiunea de proces penal, înglobând și verificările prealabile începerii urmăririi penale și procedurile privitoare la executarea hotărârilor penale definitive.

În privința fazelor procesului penal, în literatura procesuală au fost exprimate două puncte de vedere.

În acest sens, într-o primă opinie s-a arătat că, în conformitate cu prevederile noii reglementări, procesul penal înglobează în structura sa tipică patru faze procesuale, respectiv: urmărirea penală, camera preliminară, judecata și punerea în executare a hotărârilor penale².

¹ M. Udrioiu, *Procedură penală. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 2.

² *Ibidem*.